

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
ประวัติและจรรยาการแพทย์แผนไทย	1
คัมภีร์เวชศึกษา	3
คัมภีร์สมุฏฐานวินิจนัย	9
คัมภีร์โรคินิทาน	14
คัมภีร์ธาตุวิภังค์	17
สรุปเปรียบเทียบอาการ คัมภีร์โรคินิทานและธาตุวิภังค์	22
คัมภีร์ธาตุวิภังค์	24
คัมภีร์ฉันทศาสตร์	27
คัมภีร์ตักศิลา	31
คัมภีร์สิทธิสารสงเคราะห์	38
คัมภีร์มุขโรค	40
คัมภีร์ปฐมจินดา	41
คัมภีร์มหาโชดรัต	45
คัมภีร์ธาตุบรรจบ	48
คัมภีร์อุทรโรค	51
คัมภีร์มูจนาปักขันทิกา	54
คัมภีร์กระษัย	58
คัมภีร์อติสาร	60
คัมภีร์ทิพย์มาลา	63
คัมภีร์ไพจิตรมทรวงศ์	65
คัมภีร์วิถีกุญฐโรค	65
คัมภีร์ขวดาร	67
คัมภีร์มัญจุสาระวิเชียร	69
คัมภีร์อภัยสันตา	70
การซักประวัติและการตรวจโรค	71
เภสัชกรรม	78
การใช้ยาเฉพาะโรค	81
การนวด	83
ธรรมชาติบำบัด	89

เอกสารแนบท้าย

สรรพคุณเภสัช , ตัวอย่างของตัวยารสต่างๆ , พิกัดต่างๆ และน้ำกระสายยาแก้โรคต่างๆ

สรุปเปรียบเทียบอาการ คัมภีร์โรคนิทานและธาตุวิงศ์

(1) สาเหตุการเสียชีวิตและธาตุทั้ง 4 ขาดเหลือก่อนเสียชีวิต

โรคนิทาน	ธาตุวิงศ์
บุคคลตายด้วย : ปัจจุบัน ปัจจุบันโรค : โอปักกะมิกภาพาร ถูกทุบถองโดยตี บอบซ้ำ ต้องอาญาโทษ อุบัติเหตุ	บุคคล ตายด้วย : ปัจจุบัน 1. ปัจจุบันกรรม : โอปักกะมิกภาพาร ถูกทุบถองโดยตี ต้องอาญา อุบัติเหตุ 2. ปัจจุบันโรค : เกิดโรคตายโดยปัจจุบัน (เช่น อหิวาตกโรค)
บุคคลตายด้วย : โบราณ โบราณโรค : ตายโดยปกติ เมื่อจะสิ้นดับสูญ (ถึงอายุขัย) • ปลิวธาตุ ขาด 19 ทหยัง ยังอยู่ • อาโปธาตุ ขาด 11 น้ำลาย ยังอยู่ • วาโยธาตุ ขาด 5 ลมหายใจเข้าออก ยังอยู่ • เตโชธาตุ ขาด 3 ไฟอุ่นกาย ยังอยู่	บุคคล ตายด้วย : โบราณ 1. โบราณกรรม : ตายโดยสิ้นอายุขัย เป็นปรีโยสาน ธาตุทั้ง 4 ขาดไปตามลำดับ 2. โบราณโรค : โรคเรื้อรังมานานหลายเดือน หลายปี เวลาจะตายธาตุทั้ง 4 ขาดไปตามลำดับ • ปลิวธาตุ ขาด 19 ทหยัง (หัวใจ) ยังอยู่ • อาโปธาตุ ขาด 11 ปิตตัง (น้ำดี) ยังอยู่ • วาโยธาตุ ขาด 5 อัสสาสะปัสสาสะวาทา (ลมหายใจเข้าออก) ยังอยู่ • เตโชธาตุ ขาด 3 สันตปปีคิ (ไฟอุ่นกาย) ยังอยู่

(2) ธาตุทั้ง 4 พิจารณาตามฤดู

โรคนิทาน	ธาตุวิงศ์
เตโชธาตุพิจารณา เดือน 5-6-7 1. สันตปปีคิพิจารณา : เย็นในอก กินอาหารพลันอึด จุกเสียด ขัดอก อาหารพลันแหลก อยากรบอย เกิดลม 6 จำพวก • ลมอุตตะรันตะ พัดแต่สะดือถึงลำคอ • ลมปัตตะรันตะ ชัดแต่อกถึงลำคอ • ลมอัสวาตะ ให้ขัดจุก • ลมปรามาศ หายใจขัดอก • ลมอนุวาทะ หายใจขาดไป • ลมมหาสมตมภ์ ลมจับนิ่งไป	เตโชธาตุพิจารณา เดือน 5-6-7 1. สันตปปีคิพิจารณา : ให้เย็นในอก วิงเวียน รับประทานอาหารไม่ได้ บริโภคอาหารอึดมากให้จุกเสียดขัดในอก อาหารมักพลันแหลกมิได้อยู่ท้อง อยากรบอยๆ เป็นเหตุให้เกิดลม 6 จำพวก • อุทฺรันตะวาทะ พัดแต่สะดือถึงลำคอ • อุระปักกะรันตะวาทะ พัดให้ขัดแต่อกถึงลำคอ • อัสสาสะวาทะ พัดให้หน้าสีกตึง • ปัสสาสะวาทะ พัดให้หายใจขัดอก • อนุวาทะ พัดให้หายใจขัด ให้ลมจับแน่นิ่งไป • มหัทสะวาทะ ลมมหาสมตมภ์ ให้หาวนอนมาก หวั่นไหวหัวใจ นอนแน่นิ่งไป มีรู้สึกกาย
วาโยธาตุพิจารณา เดือน 8-9-10 ผอมเหลือง ครั่นตัว เมื่อยทุกข้อ ทุกลำ แดงขึ้นแดงลง ล้นโครก ให้หาวให้เรอ วิงเวียนหน้าตา หูหนัก ร้อนในอก รันทด รันทวยกาย หายใจสั้น เหม็นปาก หวานปาก โลหิตออกจากปาก จมูก หู กินอาหารไม่รู้รส	ภุจิสยา วาตาพิจารณา เดือน 8-9-10 ผอมเหลือง เมื่อยทุกข้อทุกลำตัวทั่วสรรพางค์กาย แดงขึ้นแดงลง ล้นโครก ๑ หาวเรอ วิงเวียนหน้าตา หูหนัก มักร้อนในอกในใจ ระทระทวย หายใจสั้น เหม็นปาก หวานปาก มักให้โลหิตออกทางจมูก ทางปาก กินอาหารไม่รู้รส
อาโปธาตุพิจารณา เดือน 11-12-1 (กินผักและอาหารทั้งปวง ผิดสำแดง) • ดีพิจารณา : ชั่งโกรธ สะดุ้งใจ • เสมหะพิจารณา : กินอาหารไม่รู้รส • หนองพิจารณา : หืด ไอ • โลหิตพิจารณา : คลั่ง เพ้อพก ให้ร้อน • เหงื่อพิจารณา : เชื้อมซึม	อาโปธาตุพิจารณา เดือน 11-12-1 (อาหารที่กินมักผิดสำแดง) • ดีพิจารณา : ชั่งโกรธ สะดุ้งใจ หวาดกลัว • เสมหะพิจารณา : กินอาหารไม่รู้รส • หนองพิจารณา : ไอเป็นโลหิต • โลหิตพิจารณา : เพ้อพก ให้ร้อน • เหงื่อพิจารณา : ชุบผอม ผิวหนังสากซา

5. ละอองมหาเมฆ สีส้มแดงแกวขาว
6. ละอองแก้วมรกต หน้า ลื่น เขียวสดใบไม้

หละ เป็นกับ เด็กเล็กในเขตเรือนไฟ หรือใน 3 เดือน - หากเกินเขต + 3 เดือนขึ้น เรียกช่าง

ลักษณะ ลื่นที่เป็นฝ้าหนาจะแผ่นหนา เป็นคราบขาว มีเม็ดเป็นยอดแหลม หรือไม่แหลม แต่แดงทั่วปาก

หละ

1. หละแสงพระจันทร์ สีเหลืองเท่าเม็ดข้าวโพด
2. หละนระกันถึ ยอดสีเขียวยาวเลื้อยเลี้ยวผ่าน
3. หละอุทัยภาพ ยอดสีแดง
4. หละนิลภาพ ยอดสีดำ

สรุปช่างเจ้าเรือน ช่างจร หละ ละออง ลม ประจำวันเกิด

วันเกิด	ช่างเจ้าเรือน	ช่างจร	หละประจำ	ละอองประจำ	ลมประจำ
อาทิตย์	ช่างเพลิง	ช่างกราย	อุทัยภาพ	เปลวไฟฟ้า	-
จันทร์	ช่างน้ำ	ช่างฝ้าย	แสงพระจันทร์	แก้ววิเชียร	-
อังคาร	ช่างแดง	ช่างกระแนะ	อุทัยภาพ	แก้วมรกต	อุทรวาด
พุธ	ช่างสะกอก	ช่างกระตัง	เนียรกันถึ นิลเพลิง	แสงเพลิง	สุนทรวาด
พฤหัสบดี	ช่างโค	ช่างข้าวเปลือก	นิลภาพ	มหาเมฆ	หัตถ์คิน
ศุกร์	ช่างช้าง	ช่างกระดูก	แสงพระจันทร์	-	อริศ
เสาร์	ช่างโจร	ช่างนางริน	มหานิลภาพ	เปลวไฟฟ้า ทับทิม	กุมภกันย์ยักษ์ (บาดทะยัก จำปราบ)

ครุภวาระกำเนิด

ครันโลหิตตั้งขึ้น ภายใน 7 วันเกิดปฐมกะละละ เรียกชัณเฑท คือระดูล้างหน้า หรือฝันก็รู้ว่าตั้งครุภ

- 7 วัน น้ำล้างเนื้อ
- 14 วัน ขึ้นเนื้อ
- 21 วัน ไข่ง
- 28 วัน แดงออกเป็นปัญจสาขา (ศีระษะ 1 มือ 2 เท้า 2)
- 35 วัน เกิด เกศา โลมา นขา ทันตา ...
- 42 วัน โลหิตเวียนเป็นตานกยูงที่หัวใจ เป็นเครื่องรับจิตวิญญาณ หลึงเวียนซ้าย ขายเวียนขวา
- 3 เดือน โลหิตแดงออกไปตามปัญจสาขา
- 4 เดือน อาการ 32 เกิดตา หน้าผากก่อน
- 5 เดือน จิต เบญจขันธ์ รู้จักร้อนเย็น (นั่งยองกอดเข้า กำมือได้คาง หันข้างสู่กระดูกสันหลังมารดา หันหลังสู่หน้า)

สำรอก ทารกอยู่ระหว่าง 1 ขวบ ต้องมีการสำรอก 7 ครั้ง

สาเหตุที่ทำให้สำรอก 7 ประการ

1. รู้ชั้นคอ เส้นเอ็นไหว
2. รู้คว่ำกล้ำเนื้อขยายตัว
3. รู้นั่ง กระดูกสันหลังคลาด
4. รู้คลาน ตะโพก เข้า เคลื่อน
5. ดอกไม้ขึ้น ฟันขึ้น

เส้นประธาน	ทางเดิน (เริ่มต้น – สิ้นสุด)	ลมประจำเส้น	โทษของลมประจำเส้น
รุขำ (สุขุมอุสสมา) (อุลึงกะ)	ข้างสะดือด้านขวา 4 นิ้วมื่อ แล่นผ่านรารวม ขวา ผ่านข้างคอ ไปสิ้นสุดที่หูขวา	ลมคหะทาหุ ลมทาระกรรม	• ทำให้หูตึง ลมออกจากหู เป็นทั้งสองข้าง เกิดเพราะมักกินน้ำมะพร้าว ของอันมัน (มักจับวันอังคาร) • มักให้เจ็บท้องนัก เพราะกินของอันมัน (มักจับวันอาทิตย์)
สุขุมัง (กังขง) (กุขง)	ใต้สะดือ 2 นิ้วมื่อ เยื้องซ้ายเล็กน้อย แล่นไป ยังทวารหนัก	ลมกุขง	• เกิดเพราะกินอาหารมาก • เกิดเพราะกินอาหารโอชะมัน ทำให้ตึง ทวาร เจ็บท้อง รวาท้องจะแตก • กินอาหารเมื่อน้อยก็คับท้อง ชัดอุจจาระ บางทีก็ลงไปเปล่า (มักจับวันอาทิตย์)
สิกขิณี (สังคินี) (รัตคินี) (สังขิ)	ใต้สะดือ 2 นิ้วมื่อ เยื้องขวาเล็กน้อย แล่นไป ยังทวารเบา	ลมสังขิ ลมราทยักซ์ (ลมแทรก)	• กินผิดสำแดง ลมกุขนิสยวาทตตผิดผิดปกติ ทำให้ท้อง ท้องขึ้น ฝะอืดฝะอมท้อง • เสียตสีข้างทั้งสอง ชัดเบา ปัสสาวะขุ่น ปัสสาวะรุ่มร้อน เจ็บหัวเหน่า • ผู้ชายบังเกิดในองคชาติ เป็นเพราะกาม ราคะนั้นหนาวเย็น ทำให้ปัสสาวะหยดย้อย หนองใน • เป็นอุปะทม ไล่ด้วน ไล่ลาม • ผู้หญิงเป็นเพราะโลหิตหรือเอ็นในมดลูก พิการ เรียกว่า ลมกามทุจรีต เจ็บท้อง สีข้าง สะอเว (ดุจดั่งหักกลาง) แล้วแล่นเข้าไปในท้อง แล้วลงมารั้งหัวเข้าทั้งสองข้าง • ทำให้เลือดจับมูก มักเป็นมุตกิด มุตคาค

กำเร็บ	เส้น	สาเหตุ
อาทิตย์	สุนนา กาลทารี สุขุมัง / นันทะกะหวัด / กังขง	- แสลงขนมจีน ข้าวเหนียว ถั่ว กินโอชะมัน กินผิดเวลา
จันทร์	กาลทารี	แสลงขนมจีน ข้าวเหนียว ถั่ว
อังคาร	รุขำ	กินน้ำมะพร้าว
พุธ	จันทรุสัง	อาบธารามาก
พฤหัสบดี	ปิงคลา	อาหาร
ศุกร์	สหัสรังสี / ทวารี	กินมันหวาน
-	อิทา	กินหวานมากไป
-	สิกขิณี / คิขณะ	-

สรรพคุณเภสัช

1. ยารสประธาน คือ รสของยาที่ปรุงหรือผสมเป็นตำรับแล้ว
2. รสของตัวยา แบ่งเป็นยา 4 รส 6 รส 8 รส และ 9 รส

ยารสประธาน

แบ่งเป็น 3 รส คือ เย็น ร้อน สุขุม

- เย็น** ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น เขาสัตว์ เขี้ยวสัตว์ มาปรุงยารสเย็น เช่น มหานิล มหาภาพ ยาเขียว แก้วทางเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) แก้วไข ระบายความร้อน ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูร้อน
- ร้อน** ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่มีรสร้อน เช่น เบญจกุล ตรีกฎก เหง้าชิง กะเพรา มาปรุงยารสร้อน เช่น ไฟประลัยกัลป์ สันฆฆาต ประสาทกานพลู ประจุวโย เป็นต้น แก้ในกองวาโยธาตุ(ธาตุลม) แก้มกกองหยาบ ลมจุกเสียดแน่น ลมพรรรตึก บำรุงธาตุ ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูฝน
- สุขุม** ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น โกฐเทียน กฤษณา กระลำพัก จันทร์เทศ เครื่องเทศที่ไม่ร้อน มาปรุงยารสสุขุม เช่น ยาหอมอินทจักร ยาหอมเนาวโกฐ ยาสังขวิชัย แก้ในกองอาโปธาตุ(ธาตุน้ำ) แก้ไข้ที่ไข้ยารสเย็นไม่ได้ แก้มกกองละอียด ลมวิงเวียน ใจสั่นหวนไหว บำรุงกำลัง แก้ไข้ในกองฤดูหนาว

รสนยา 4 รส (ธาตุวิภังค์)

- ฝาด** ชาบไปในผิวเนื้อ และเส้นเอ็น
- เผ็ด** ชาบไปในผิวหนังทุกเส้นขน
- เค็ม** ชาบไปในที่เส้นเอ็นและกระดูกทั่วสรรพางค์กาย
- เปรี้ยว** ชาบไปในเนื้อเอ็นทั่วสรรพางค์กาย

รสนยา 6 รส (วรโยคสาร)

- กะสาวะ** ฝาด **แก้กระหายน้ำ** ให้เจริญผิวกายและเนื้อ **เจริญไฟธาตุ**
- กฏกะ** เผ็ด กระทำให้กำลัสน้อย ระบายความเกียจคร้าน ระบายพิษไม่ให้เจริญ ให้อาหารสุก **บำรุงไฟธาตุ**
- ลวณะ** เค็ม เผาโทษเผาพิษ ให้ **เจริญไฟธาตุ**
- อัมพิระ** เปรี้ยว ทำให้ดี ลม เสดดอนุโลมตามซึ่งตนและ **เจริญรสอาหาร** กระทำสารพัดที่ดิบให้สุก ถ้าใช้เป็นเกิดคุณ ใช้ไม่เป็นเกิดโทษ **บำรุงไฟธาตุ**
- ติดติกะ** ขม **แก้ร้อนใน แก้กระหายน้ำ** กระทำให้ชุ่มตรและคุณบริสุทธิ **เจริญรสอาหาร** **เจริญไฟธาตุ**
- มธุระ** หวาน ชอบกับตา ให้ **เจริญรสธาตุ**

รสนยาแสดงกับโรค

รสเผ็ด รสขม และรสฝาด ทั้ง 3 รส ทำให้ **ลมกำเริบ**

รสเผ็ด รสเปรี้ยว และรสเค็ม ทั้ง 3 รส ทำให้ **ดีกำเริบ**

รสหวาน รสเปรี้ยว และรสเค็ม ทั้ง 3 รส ทำให้ **เสลดกำเริบ**

ตัวอย่างของตัวยารต่างๆ

ผาด - สมาน แก้มัด ท้องร่วง คุมธาตุ อุจจาระธาตุพิการ

1. เปลือกลูกมั่งคุด	สมานบาดแผล ล้างแผล แก้มัด แก้มท้อง ท้องเดิน
2. ทับทิมทั้ง 5	สมานบาดแผล แก้มท้องร่วง แก้มัดมูกเลือด ปิตธาตุ
3. สีเสียดทั้ง 2	สมานบาดแผล แก้มบาดแผล ล้างบาดแผลที่ถูกไฟ และโรคผิวหนัง คุมธาตุ แก้มท้องร่วง บิด แก้มแดง แก้มอดิส
4. เปลือกเพกา	สมานบาดแผล ดับพิษโลหิต แก้น้ำเหลืองเสีย ขับเลือดเน่าในเรือนไฟ
5. ลูกกราย ลูกบิต	สมานบาดแผล แก้มัดปวดแบ่ง คุมธาตุ แก้มท้องร่วง แก้มเสมหะเป็นพิษ
6. เปลือกนันทรี/ต้นตาเสือ	สมานบาดแผล กล่อมเสมหะและโลหิต แก้มัดมูกเลือด แก้มท้องร่วง ปิตธาตุ ขับประจำเดือน รั้ดมดลูก ขับลมผ
7. ลูกเบญจानी	สมานบาดแผล แก้มัดปวดแบ่ง ปิตธาตุ แก้มท้องร่วง แก้มปวดมดลูก
8. ฝรั่งทั้ง 5 (ผาดเย็น)	ถอนพิษบาดแผล แก้มท้องร่วง แก้มัดมูกเลือดและปวดแบ่ง
9. เปลือกขี้ไฉย	ชะล้างบาดแผล แก้มอุจจาระเป็นฟอง แก้มท้องร่วง แก้มัดเรื้อรัง แก้มปวดแบ่ง คุมธาตุ
10. สมอพิเภกแก่	แก้ไข้ แก้มริดสีดวง แก้มัด และแก้มโรคตา

เผ็ดร้อน - ลมจุกเสียด ขับลมให้ผาย/เรอ

1. พริกหอม	ขับลมในกระเพาะอาหารและลำไส้
2. พริกหาง	ขับลม บำรุงธาตุ แก้มปวดท้อง ขับปัสสาวะ ขับหนอง
3. ชิงแห้ง (เผ็ดร้อนหวาน)	กระจายลม แก้มจุกเสียด แก้มพริกตก ขับเหงื่อ แก้มไข้ตรีโทษ
4. หัวกระชาย	แก้มูกิด แก้มโรคในปาก แก้มลมอันเกิดแต่กองหทัยวาตะ
5. ลูกจันทน์เทศ	แก้มปวดท้อง ชูไฟธาตุ แก้มธาตุพิการ เจริญอาหาร รั้ดมดลูก
6. รากพาดไฉน	แก้มเสมหะ ขับลมผาย
7. ดอกจันทน์	แก้มลมจุกเสียด แก้มปวดท้อง ชูไฟธาตุ
8. ลูกกระวาน	ขับลมในท้อง แก้มปวดท้อง แก้มจุกเสียด กระจายเสมหะ โลหิต
9. กานพลู - กระจายลมเสมหะอันชื้น แก้มเสมหะอันเกิดในกองโลหิต แก้มรั้ดตะปิตตะโรค	กระทำให้อาหารรวงด แก้มปวดท้อง แก้มร่ามะนาด
10. หัวเต่าเกียด	แก้มโรคดับปอดพิการ แก้มดับทรุด ฟอกเสมหะ

เค็ม - ชาบนั่ง แก้มโรคผิวหนัง โรคพริก

1. เกลือทั้ง 5	แก้ไข้พริกตก แก้มท้องมาน แก้มเสมหะ แก้มัดมูกเลือด บำรุงน้ำเหลือง
2. เปลือกต้นมะเกลือ	แก้มกระษัย แก้มพยาธิ แก้มตานชาง
3. แก่นแสมทะเล	แก้มกระษัย ขับโลหิต ขับน้ำคาวปลา ขับลม
4. เปลือกต้นตะบูน	แก้มโรคผิวหนัง แผลเปื่อย
5. เปลือกต้นลำพู	แก้มโรคผิวหนัง แผลเปื่อย
6. เนาวหอย (เผา-เค็มกร่อย)	ขับลมในลำไส้ ชะล้างลำไส้ แก้มโรคกระษัย แก้มไตพิการ ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ บำรุงกระดูก
7. ใบกระชาย	แก้มโรคในปาก ลำคอ แก้มโลหิต
8. ใบหอมแดง	แก้มไข้หวัด แก้มโรคตา แก้มฟกบวมซ้ำ
9. ดินประสิว	ขับปัสสาวะ ถอนพิษ ขับลมในเส้น
10. โศกกระสุน	ขับปัสสาวะ ขับมูกิด แก้มไตพิการ

พิกัตต่างๆ

1. พิกัตตรีผลา

คือ จำกัดจำนวนผลไม้ 3 อย่าง (ฤดูร้อน)

ลูกสมอพิเภก	(เปรี้ยวฝาดหวาน)	แก้โรคตา บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง
ลูกสมอไทย	(ฝาดติดเปรี้ยว)	ระบายอ่อน ๆ แก้ลมจุกเสียด รู้ผายธาตุ ถ่ายพิษไข้
ลูกมะขามป้อม	(เปรี้ยวฝาดขม)	แก้เสมหะ แก้ไข้เจือลม

สรรพคุณรวม

แก้ปิตตะ วาตะ เสมหะ ในกองธาตุ ฤดูอายุ และกองสมุฏฐาน

2. พิกัตตรีสาร

คือ จำนวนตัวยาที่ให้คุณในฤดูหนาว 3 อย่าง (ฤดูหนาว)

รากเจตมูลเพลิง	(ร้อน)	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้
เถาสะค้าน	(เผ็ดร้อน)	ขับลมในลำไส้ แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ
รากข้าวฟ่าง	(เผ็ดร้อนเล็กน้อย)	แก้คูเสมหะ

สรรพคุณรวม

แก้เสมหะ ปิตตะ วาตะ ในกองธาตุ ฤดูอายุ และกองสมุฏฐาน

3. พิกัตตริกฏ

คือ จำกัดจำนวนยาที่เผ็ดร้อน 3 อย่าง (ฤดูฝน)

เหง้าชิงแห้ง	(หวานเผ็ดร้อน)	ขับลม แก้ปวดท้อง แก้จุกเสียด เจริญอากาศธาตุ
เมล็ดพริกไทย	(เผ็ดร้อน)	แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ บำรุงธาตุ
ดอกดีปลี	(ร้อน)	แก้ปฏิวาตพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้

สรรพคุณรวม

แก้วาตะ เสมหะ ปิตตะ ในกองธาตุ ฤดูอายุ และกองสมุฏฐาน

4. พิกัตเบญจกุล

คือ จำกัดจำนวนตระกูลยาที่มีรสร้อน 5 อย่าง

ดอกดีปลี	(ร้อน)	แก้ปฏิวาตพิการ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้
รากข้าวฟ่าง	(เผ็ดร้อนเล็กน้อย)	แก้คูเสมหะ
เถาสะค้าน	(เผ็ดร้อน)	ขับลมในลำไส้ แก้ลมอันบังเกิดในกองธาตุ
รากเจตมูลเพลิง	(ร้อน)	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้
เหง้าชิงแห้ง	(หวานเผ็ดร้อน)	ขับลม แก้ปวดท้อง แก้จุกเสียด เจริญอากาศธาตุ

สรรพคุณรวม

กระจายกองลมและโลหิต แก้คูเสมหะ แก้ลมพานไส้ บำรุงกองธาตุทั้ง 4 ให้บริบูรณ์

5. พิกัตเบญจโลกวิเชียร (แก้ว 5 ดวง/ยา 5 ราก/เพชรสว่าง)

คือ จำนวนจำนวนตัวยาเสมอแก้ววิเชียร 5 อย่าง

รากท้าวยาม่อม	(จืดขึ้น)	แก้ไข้ ขับพิษไข้หัว (หัดสุกใสตาแดง) แก้พิษฝี แก้พิษงู
รากชิงชี	(ขมขึ้น)	แก้ไข้เพื่อลม แก้ไข้ร้อนทุกชนิด
รากหญ้านาง	(เย็นขม)	แก้ไข้ทุกชนิด ใช้พิษ ใช้เหนื่อ ใช้หัว ใช้กาฬ ใช้กระทั่งพิษ
รากคนทา	(ขมขึ้นฝาดเย็น)	กระทั่งพิษไข้ ใช้พิษ ใช้กาฬ ใช้หัวลม
รากมะเดื่อชุมพร	(ฝาดเย็น)	แก้ไข้ กระทั่งพิษไข้ แก้ไข้หัวลม แก้ไข้กาฬใช้พิษทุกชนิด

สรรพคุณรวม

ใช้กระทั่งพิษต่างๆ หรือถอนพิษต่าง ๆ แก้ไข้ต้นมือ แก้ไข้พิษ ใช้กาฬไข้หัว แก้ไข้เพื่อดีและโลหิต

6. พิกัตตรีสมอ

คือ จำนวนสมอ 3 อย่าง

ลูกสมอพิเภก	(เปรี้ยวฝาดหวาน)	แก้ไข้ บำรุงธาตุ แก้โรคตา แก้ริดสีดวง
ลูกสมอไทย	(ฝาดติดเปรี้ยว)	ระบายอ่อนๆ คุมธาตุ แก้ลมจุกเสียด รู้ผายธาตุ ถ่ายพิษไข้
ลูกสมอเทศ	(เปรี้ยวและฝาดจัด)	ระบายอ่อน ระบายเสมหะ ถ่ายเสมหะ รู้ถ่ายรู้ปิตเอง

สรรพคุณรวม

แก้เสมหะ แก้ไข้ บำรุงธาตุ ผายธาตุ รู้ถ่ายรู้ปิตเอง